

det samiska utbildningsalternativet

Sámij áhpadusguovdásj • Samernas Utbildningscentrum

Utsedd av Svensk Form till
Årets formbärare i Norrbotten

Slöjddlinje • Kurser inom rennäring

Intensivkurser i samiska språk • Kortkurser • Sámeiellem/Sámieallin

Vi söker nya studenter – i alla åldrar!

www.samernas.se

Sámij áhpadusguovdásj
blev 2018 utsedd av Svensk Form till
Årets formbärare i Norrbotten
med motiveringen:

En unik folkbildande aktör, ett nav och samlingspunkt för slöjd, hantverk, rennäring, form, kultur och språk. Skolan har format många av de största slöjdarna, hantverkarna och kulturbärarna i Sverige utifrån devisen "Lev, lär, utveckla från generation till generation".

Vieso, áhpa, ávddánahte – buolvas buolvvaj!
Eale, oahpa, ovdánahte – buolvvas bulvii!
Viäsuoh, áhph, uvdanah – buolvaste buolvvije!
Veasoeh, lierh, eevtedh – bolveste boelvide!

Historik

Samernas Folkhögskola startades av Svenska Missionssällskapet på initiativ av biskop Bengt Jonzon i Luleå, som en kristen gottgörelse för gångna tiders övergrepp. Biskopen menade att samerna måste ha kunskap, bildning och utbildning för att hävda sin plats i det svenska samhället.

Missionsförbundet ansåg att Jokkmokk var lämpligaste orten. I väntan på lämpliga lokaler startade den första kursen i Sorsele, läsåret 1942/43. Sommaren 1945 gick flyttlasset till Jokkmokk.

Skolan hade en nyckelroll i bildandet av Same Ätnam 1945, som bland annat skulle verka för den samiska slöjden. 1949 registrerades kontrollmärket för äkta "lapsk" slöjd. Skolan spelade även en viktig roll vid bildandet av Svenska Samernas Riksförbund (SSR) 1950.

1953 hölls en nordisk samekonferens på Samernas Folkhögskola, för att främja samarbetet mellan Nordens samer.

En ämneskonsulent arbetade på sextiotalet arbetade med renskötselns rationalisering och samverkan med övriga organisationer. I samebyar som var villiga att pröva något nytt satsades det på information, omorganisation, rådgivning, utbildning av kassörer, slaktare med mera, samt föreningskunskap, ledarkunskap, renforskning, marknadsföring, turism och annat – med syfte att bidra till näringens vidare utveckling. Dessa tankar är fortfarande aktuella!

Vid etableringen av museet i Jokkmokk, som senare utvecklades till *Äjtte, svensk fjäll- och samemuseum*, hade Samernas Folkhögskola en viktig roll. Folkhögskolan startade också Same-SM och dess olika tävlingar

Elevantalet minskade på 1960-talet, efter grundskolereformen. Vintern 1970 såg Missions-sällskapet inga möjligheter att fortsätta som huvudman. 1972 övertogs skolan av den nya huvudmannen Stiftelsen Samernas Folkhögskola, som bildats av Jokkmokks kommun, SSR samt Same Ätnam. 1999 bytte skolan namn till Samernas utbildningscentrum.

Idag (2019) är antalet studenter ca 150.

Samernas Utbildningscentrum/Sámij áhpadusguovdásj är viktig och av stor betydelse för det samiska folket. Redan 1948 skrev Lennart Wallmark: *"En folkhögskola blir aldrig färdig, den måste alltid vara stadd i utveckling, alltid sträcka sig framåt, vara levande, utvecklingsbar."*

Dessa ord gäller än idag.

Lev, lär, utveckla – från generation till generation

I 75 år har samer från hela Sápmi kommit till Jokkmokk för att utbilda sig. I nästan varje släkt finns någon kusin, faster, morbror eller farmor som lärt sig slöjda, tala samiska eller ökat sin kunskap om rennäringen just i Jokkmokk. Här finns lång tradition och stor kunskap om samiska utbildningar.

I dag är *Sámij áhpadusguovdásj*/Samernas utbildningscentrum, eller *Samernas* som vi säger till vardags, en välrenommerad skola som både studenter och lärare talar varmt om.

Rektorn har ordet: Unik och betydelsefull tid!

Jag heter Britt-Inger Tuorda och är rektor vid *Sámij áhpadusguovdásj* sen 2014.

Jag tillsammans med mitt arbetslag vill

med hjälp av denna tidning ge dig en bild av Sveriges enda samiska utbildningsinstans som erbjuder utbildning för vuxna, inom ämnen som är knutna till den samiska kulturen. Jag anser att *Sámij áhpadusguovdásj*, som även kallas för *Samernas*, är unik och betydelsefull för det samiska samhället.

Samernas ger betydelsefulla utbildningar inom ämnen som är knutna till den samiska kulturen, bland annat

inom rennäring, duodje och språk. Skolan har ambitionen att utveckla aktuella kurser anpassade till det moderna livet såväl som till att bevara den traditionella kunskapen.

Uppdraget som skolan har är följande; *"Sámij áhpadusguovdásj ger alla samer möjlighet att växa i sin kultur"*. Många som genomgår utbildning här, utvecklar både sin kulturella förståelse och identitet för resten av livet. Du står inför att välja en mycket betydelsefull skola och göra en speciell resa. Det är en unik tid vid *Samernas*!

Det känns angenämt att få välkomna just dig som student hos oss vid *Sámij áhpadusguovdásj*!

Buorisboahthem Jáhkâmáhkka!

Personalen vid Samernas, läsåret 2019/2020.

LYSSNA PÅ P1:S DOKUMENTÄR
"SAMISKA, FÖR MIN DOTTERS SKULL"
MED SARA AIRA FJÄLLSTRÖM

<https://sverigesradio.se/sida/avsnitt/1231951?programid=3381>

**VILL DU LÄRA DIG
SAMISKA?**
JO, DU KAN!
**MEN DU MÅSTE
GÖRA JOBBET SJÄLV.**

**VÅRT SPRÅK - VÅRT ANSVAR
ATT FÖRA DET VIDARE!**

SMARTA STUDIETIPS!
VAD LÄRDE DU DIG IDAG?
**RENSKRIV DINA ANTECKNINGAR
VARJE KVÄLL!**
**PRATA HÖGT NÄR DU BAKAR,
RENSAR FISK, KÖR BIL ...**
**TA CHANSEN ATT TALA SAMISKA
MED ÄLDRE SLÄKTINGAR!**

VISSTE DU ATT...

Det finns fem godkända samiska ortografier (skriftspråk) i Sverige; Nordsamiska, Lulesamiska, Umesamiska, Pitesamiska och Sydsamiska.

Pitesamiskan blev godkänd ortografi den 20 augusti 2019.

**ETT KONKRET RÅD FRÅN KLASSEN
TILL DIG SOM TVEKAR:**

Sök!

GIELLA - SAMISKA SPRÅKSTUDIER

Språket bär den samiska kulturen

Giella – samiska språkstudier som får dig att våga tala samiska

På Samernas kan du läsa nordsamiska, lulesamiska, umesamiska och sydsamiska. Det finns kortkurser med fokus på det talade språket, både för nybörjare och för dig som vill utveckla dina språkkunskaper även i skrift. Kurserna finns i steg 1 till 6. Varje steg omfattar 14 dagars heltidsstudier på skolan, vanligtvis två dagar i veckan under en tvåmånadersperiod. Däremellan övar och studerar du på egen hand.

Ibland flyttar språklektionen ut, exempelvis runt kaffeelden i kåtan eller till skogen. Där är det enkelt att hitta samtalsämnen. På samiska.

Du som söker dessa kurser kan också söka korttidsstudiestöd för resor och logi från Same-tinget.

Språklärare Lulesamiska
Sara Aira Fjällström.

Reflektioner från språkklassen våren 2019

ERFARENHETER I RYGGSÄCKEN

"Många har precis som jag språket i sig men inte talet. Det är bra att gå kursen och våga börja prata med andra likasinnade."

"Jag har bara läst samiska i skolan. Nu är mitt mål att kunna tala flytande innan jag får barn."

"Jag har haft samiskan sedan jag var liten, men aldrig sagt något på samiska utan alltid svarat på svenska. Det var som en spärr i mig."

Föräldrarna inte utsätta sina barn för risken att bli halvspråkiga. De visste inte bättre."

Som liten pratade jag samiska, varför det sedan blev så man inte skulle svara på samiska vet jag inte.

"Jag har alltid pratat litegrann med mina barn."

FÅNGA SPRÅKET I VARDAGEN!

"Undervisningen är jätterolig och vardagsnyttig. Vi lagar mat, bakar, plockar bär, handlar på affären, filmar, gör berättelser och lite duodje, spelar rollspel och vanliga spel. Vardagsämnen vävs in i språket."

"Jag försöker prata med barnen. Det gör inget om man inte kan säga hela meningen på samiska utan att blanda in lite svenska – det är ändå bättre än att bara tala svenska."

SPRÅKETS UPPBYGGNAD

"Ofta brukar grammatiken ta över på bekostnad av ordförrådet. Här är ett bra upplägg med fokus på tal. När ordförrådet växer blir det lättare att förstå grammatiken."

"När språket hela tiden finns runt omkring lär man sig omedvetet, polletterna trillar ner eftersom."

"Lagom mycket hemuppgifter och inga prov eller tentor."

OM DRIVKRAFT OCH ATT VÅGA TA STEGET

"Jag tänkte bara gå en termin, men det var klart jag måste fortsätta."

"Målet är att prata obehindrat och våga inför de som kan prata samiska, utan att vara rädd att säga fel."

"Här lär vi oss för vår egen skull."

"Det här kanske är sista chansen för mig, jag som nyss fått barnbarn."

"Räknar man hur många i vår ålder som är samisktalande är det inte många. Det är vårt ansvar att föra arvet vidare. Och så är det ju så roligt!"

"Läraren är en jättebra förebild. Vi vet ju att hon inte heller kunnat samiska förut."

"Det är var och ens eget ansvar hur mycket man är beredd att fördjupa sig. Det ska vara roligt, man behöver inte råplugga men kan – om man vill göra det."

GIELLA - SAMISKA SPRÅKSUTIDER

SARA AIRA FJÄLLSTRÖM, LÄRARE

Största spärren är att våga prata

Trots att Sara Aira Fjällström växte upp med samisktalande släkt hade hon liten språkförståelse. Som vuxen tog hon tag i saken. Idag är hon lärare i lulesamiska på Samernas och talar enbart samiska med sin fyraåriga dotter.

– Kan vi inte lära barnen har vi snart inget språk, säger Sara.

– Samiskan har alltid funnits med mig. I sameskolan läste vi samiska och på högskolastadiet och gymnasiet hade jag en timmes modersmålsundervisning i veckan, efter skoltid. Det var ganska slapt och man fick inget betyg, berättar Sara.

När sågverket där hon jobbade lades ner 1999 började Sara läsa både samiska och engelska.

– Att läsa båda språken gick inte alls, så jag hoppade av engelskan. Omgivningen förstod ingenting. Hur kunde jag välja bort engelskan för att läsa samiska, som jag ju ändå aldrig skulle kunna lära mig, fick jag höra. Det blev en morot för mig.

En annan drivkraft var att äntligen få den pusselbit hon länge känt saknats i sitt liv – lulesamiskan.

– Då tänkte jag att om jag någon gång får ett barn ska det inte behöva känna och kämpa som jag har gjort, utan få med sig språket gratis, säger Sara.

Att våga prata är svårast

Under två år studerade Sara både på Samernas och på universitetet. På Samernas läste hon *språk och kulturlinjen* med undervisningstid ca 13 h/vecka. På universitetet läste hon *A-kursen i lulesamiska* på distans, en kurs på kvartsfart, för att sedan fortsätta med B- och C-kursen och ytterligare lite senare halva D.

– Mycket var annorlunda då. Läste

För Sara Aira Fjällström är samiska språket länken mellan historien och framtiden. Därför talar hon samiska med sin dotter för att hon ska växa upp med språket.

man engelska var undervisningen helt naturligt på engelska, men om man läste samiska var lektionerna på svenska. Det var mycket grammatik och väldigt lite prat.

Åren som följde blev givande. Hon fick börja som lärare parallellt med ordinarie lärare och ha egen klass, vilket fick både kunskaper och självförtroende att växa. Någon tanke på att hennes språkstudier skulle kunna leda till jobb hade

hon aldrig haft, och hon kunde absolut inte tänka sig att bli lärare. Men känslan att kunna hjälpa andra att lära sig var inte alls obehaglig.

– Största spärren, det som är allra svårast, är att våga prata. Man måste vrida tungan och mjuka upp munnen eftersom samiskan innehåller en del andra ljud. En annan spärr är vår generations känsla av att vi *borde* kunna. Då är det en fördel som lärare att själv ha upplevt svårighet-

erna och veta hur det känns. Det kommer perioder då man känner att man ingenting kan men det är en del i processen, det går upp och ner, säger Sara.

Under åren har Sara varvat lärarjobb, både i Jokkmokk och i Gällivare, med översättningsuppdrag. Nu är hon tillbaka som lärare på Samernas. Under hela hennes språkresa har hon haft en språkmentor, som hjälpt, stöttat och även lärt henne att översätta. Än idag finns mentorn till hands.

– Hon har varit en ovärderlig klippa i mitt erövrande av språket. Det underlättar mycket om man har någon i sin omgivning att fråga.

En kamp att bevara språket

För Sara har samiskan en djupare innebörd. För henne är språket länken mellan

historia och framtid, där hon nu kan bidra till att föra sin kulturs språk vidare. Dottern Jonna, 4 år, växer upp med föräldrar som enbart pratar samiska med henne.

– Hon är redan så språkmedveten att hon växlar mellan samiska och svenska beroende på vem hon pratar med. Hon skannar snabbt av omgivningen. När hon möter en främling är det inte samiska hon spontant pratar, snarare blir hon paff om någon pratar samiska till henne.

Sara konstaterar att det nu är en vardagskamp att inte ge vika för svenskan, när allt i samhället och på teve är på svenska. Till och med de samisktalande barnens lekspråk är svenska.

– Vi talar samiska med Jonna även när hon leker och pratar svenska med andra barn, för att visa att vårt språk är viktigt.

Det är tufft men inte omöjligt att slåss mot svenskan, fast man måste vara ganska tjurig och bestämd, säger Sara.

– Vill man göra sina barn samisktalande måste man själv vara ett steg före, man måste kunna mer än barnen annars blir barnen snabbt mycket duktigare, eller tappar intresset.

Går barnet om föräldern språkligt och kunskapsmässigt händer det att föräldern ger upp och går över till svenska, istället för att utveckla sitt eget språk för att kunna föra en dialog.

– Det är okej att inte kunna alla ord på samiska. Vi har inte ord för allt vi vill uttrycka i dagens moderna samhälle. Det är avgörande för språkets överlevnad att vi fortsätter att tala samiska även om en hälften är på svenska. Hellre det än att helt övergå till svenska. ●

RENNÄRINGSKURSER I MODULER

- BOAZODOALLU/BOATSOJÄLÁDUS/BÅATSOEJIELME

Välj alla eller enstaka utbildningsmoduler.

Sámij áhpádušguovdásj erbjuder kurser inom rennärning, som består av ett flertal utbildningsmoduler i varierande längd (3–15 dagar/modul). Kurserna är anpassad i största mån med hänsyn till renskötselåret, för att det ska vara möjligt även för aktiva renskötare att delta.

Kursernas innehåll är även planerade

utifrån årstidsbundna aktiviteter, som exempelvis kräver barmark eller vinter-säsong.

Modulerna innefattar exempelvis Rennäringskunskap, Skogsinventering, Ekonomi, Samebyns organisation (styrelsearbete, juridik, och ledarskap m.m.), Renen.

Kurser inom rennärning presenteras löpande och mer information finns på www.samernas.se och på våra sociala medier.

Rennäringslinjen är öppen för alla att söka.

SLÖJDLINJEN DUODJI/DUODJE/VÄTNOE

1-2 ÅR

Slöjdlinjen är skolans flaggskepp. Här har många framgångsrika slöjdare och konstnärer börjat sin bana. Lars Pirak, Erica Huuva och Nils Johan Labba är bara några exempel.

Välj antingen trä- och hornsöljd eller skinn och textil, inriktning nord-, lule- eller sydsamisk tradition. Skolans mål är att ge dig grunderna i duodji för att du ska kunna utveckla dina kunskaper, vara trygg i traditionerna och hitta ditt alldeles egen formspråk. Kunniga lärare och gästlärare inspirerar och utmanar dig.

Förutom duodji innehåller slöjdlinjen också kurserna samiska samt samisk historia och kultur. Du kan ta ut gymnasiebetyg i dessa ämnen eftersom utbildningen följer gymnasieskolans nationella kurser.

VART LEDER UTBILDNINGEN?

Läringsutbildning i duodji/duodje/vätnoe

Den 2-åriga slöjdlinjen på Samernas är en ingång till lärlingsutbildningen i duodji/duodje/vätnoe om anordnas via Hantverkslärling i Leksand. Det är en yrkeshögskoleutbildning på upp till 100 veckor, motsvarande 500 YH-poäng, som leder till en kvalificerad yrkeshögskoleexamen. Slöjdlinjen på Samernas är också meriterande till Sámi Allaskuvla i Kautokeino.

VISSTE DU ATT ...

Vissa slöjdmaterial är bäst att hämta när månen är på uppgång eller under fullmåne. Bark för skinngarvning är exempel på detta, då det sägs att träden innehåller mest vätska och har därmed uppnått sin fulla kapacitet och kraft. Om man planerar att slakta en matren är det då också klokt att planera sådant till den tiden i månaden då månen är på uppgång, eller vid nymåne, för då ger renen mest blod.

SKINN OCH TEXTIL

LISBETH KIELATIS, LÄRARE PÅ SAMERNAS 1999-2019

Jag är stolt att det samiska arvet inom duodje fortsätter

Lisbeth Kielatis tillhör generationen som fick med sig kunskapen om den lulesamiska slöjdtraditionen hemifrån. I tjugo år har hon med varsam men fast hand fört hantverket vidare till hundratals studenter på slöjdlinjen för skinn och textil.

– När mamma hårade av skinn gjorde jag det också och när hon vävde satt jag bredvid och vävde på en liten bandväv. När kompiserna fyllde sex år fick han en bit av mitt band att ha som slips, berättar Lisbeth Kielatis.

Hennes mamma använde inga pappersmönster, varken för kläder eller skor, utan använde kroppsmått. Underarmens längd överensstämde med personens ryggmått. Lisbeth grämer sig fortfarande över att hon inte lärde sig just det, trots att hon ville lära sig precis allt.

– 'Du måste skynda dig att lära mig', sa jag till mamma. Hon konstaterade bara att i varje generation mister man något. 'Det är inget att sörja. Tiderna förändras', sa hon.

Tyvärr dog Lisbeths båda föräldrar medan hon fortfarande var ung. Hon gick olika slöjdbildningar men utbildade sig även inom vården. På åttiotalet gick hon själv slöjdlinjen på Samernas, arbetade som sameslöjdsrådgivare under ett år, vikarierade och var hjälplärare då och då på slöjdlinjen och arbetade i projekt och som slöjdare på Åtte museum.

Hon har fortsatt att förkovra sig och har med åren skaffat sig flera "slöjdmammar", som delat med sig av både kunskap och klokskap.

Späckat schema

Slöjdlinjen har haft högt söktryck ända sedan Lisbeth började som slöjdlärare 1999. Idag är kunskapsspridningen mellan studenterna som söker sig till slöjdlinjen stor. Somliga har provat, gått kurser eller lärt sig lite av äldre släktningar, medan andra är noviser och syr sin allra första kolt på skolan. Gemensamt för alla är att de vill lära sig för sin egen skull. Det är få som har ambitionen att slöjda på heltid efter utbildningen.

Andra skolor som besöker Samernas blir ofta fascinerade över hur mycket eleverna hinner med under första läsåret. Slöjdlinjen är praktiskt inriktad, endast en femtedel är teori, med bland annat språk och samisk historia. Första läsåret

innehåller många obligatoriska moment. Studenterna hämtar bark, samlar bällingar, konstruerar mönster, syr kolt, mössa och barmkläde, väver och lägger band, tar reda på hudar från slakten, avhårar, garvar och infettar för att sedan sy väskor och påsar. De syr också näbbskor av skinn från ett lokalt garveri. Dessutom ingår moment som tenntråd, pärlbroderi, rot-slöjd och silversmide.

– Under andra läsåret väljer studenterna själva vad de vill göra. Många syr i skinn eller kläde och en del väljer att återigen sy skor, säger Lisbeth Kielatis.

Tänjer gränserna

Skolans uppgift är att lära ut traditionella mönster och tekniker, men då och då vill >>

>> någon tänja på gränserna och ta ut svängarna. Då är Lisbeths roll att hålla tillbaka.

– Som lärare måste man diskutera varför man inte får göra hur som helst. Men ibland får jag ändå säga 'vänta, får jag fundera', när någon student vill göra avsteg från det traditionella. Dagen efter kanske jag säger att 'okej, men gör så här och tänk på det där.' Mycket handlar om materialkunskap och att förstå hur materialet beter sig och åldras. I de diskussionerna får jag själv tänja mina gränser, konstaterar Lisbeth.

– Det är nyttigt för mig. Fast även jag experimenterar med min privata slöjd, om än försiktigt.

Årets höjdpunkt – marknadsutställningen

Skolans utställning i samband med Jokkmokks marknad är lika omtalad som välbesökt. Här får andraårsstudenterna briljera med sina nyvunna kunskaper. Det ligger åtskilliga timmar bakom slöjdalstren, även under kvälls- och helgtid. Inte sällan är det en kamp mot almanackan. Det är lite nervigt och en utmaning att hinna allt klart.

– Kom ihåg att ni är andraårselever, inte fullärda, får jag påminna för att lugna dem som sätter för stor press på sig själva, säger Lisbeth.

– Det är roligt att jobba med studenterna och följa deras utveckling från år till år. Se hur de under andra året blir alltmer självgående, se dem klara något som de tidigare inte kunde. Att höra en student säga 'Att jag fixade det!'" när utställningen med alla fina och ändamålsenliga äntligen är klar – det är en glädje. Det är klart att jag blir stolt att det samiska arvet inom duodje fortsätter.

Slöjden – en länk bakåt i tiden

Vårterminen 2019 blir Lisbeth Kielatis sista som slöjdlärare. Då lämnar hon över stafettpippen till någon annan.

– Det har varit tjugo spännande och roliga år. Jag kommer att sakna elevmötena, säger Lisbeth.

I framtiden ser hon fram emot att få mer tid till att botanisera i museers textilkammare och ägna sig mer helhjärtat åt alla sin egna slöjdprojekt.

– När jag slöjdar fylls jag av tankar på

Lisbeth Kielatis.

föräldrar och släkt. Jag är en länk i kedjan till min mamma, mormor, farmor och alla äldre, som var tvungna att slöjda för att klara uppehållet. Slöjden går från generation till generation. Det är så roligt att titta på mammas, mina mostrars och fastrars slöjd och veta att jag är en del i det. Det känns viktigt. Det gör gott i själen. ●

VISSTE DU ATT ...

Senor som ska användas till sentråd ska fuktas med saliv när man spinner, så att fibrerna fäster i varandra.

MISSA INTE ...

Kärlek på Samernas
– SVTs realityserie

om kärleken till den samiska slöjden och kulturen. Fyra halvtimmeslånga avsnitt från Sami áhpádušguovdásj.

svtplay.se/karlek-pa-samernas
Visas fram till mars/april 2020.

”Det är en process att besluta sig för om man ska börja slöjdbildningen, men jag har inte ångrat mig en sekund”, säger Per Thomas Aira Balto från Karasjok.

TRÄ OCH HORN

Det går nästan att ta på koncentrationen i slöjdsalarna när studenter från Svedala i Skåne till norska Karasjok graverar, karvar och putsar på sina slöjdalster. Några har precis sågat ut ämnen till saltflaskor ur björkvril, andra arbetar på vävskedar, knivskaft och horninläggningar.

Robert Gaelok har släkten i Tysfjord men har vuxit upp i Stockholm.

– Min kusin gick här och jag kände att det nog var något för mig. Skolan är jätte-jättebra. Det är fantastiska lärare, bra klasskompisar och man får lära sig otroligt mycket från grunden. Det är kul med blandade åldrar. Det spelar ingen roll om man kommer från gymnasiet eller är 50+. Alla är här av samma anledning. Att flytta till Jokkmokk har varit underbart. Det är lugnt, en fin by med bra folk, raka

motsatsen till Stockholm. Efter tvåan ska jag fortsätta slöjda i Jokkmokk, börja på hobbynivå och se vart det leder.

Ronny Påve kommer från Svedala men har rötter i Nattavaara. Han har pausat livet som företagare i Skåne för att lära sig något helt nytt.

– Jag ville göra något annat i livet, passa på innan jag är för gammal. Det känns lyxigt att gå här, det är få förunnat, jag känner mig privilegierad varje dag. Förhoppningsvis ska jag gå tvåan också. Kanske kan jag kombinera mitt yrke med slöjd i framtiden.

Julia Renberg från Härjedalen är enda tjejen på Trä och horn.

– Man ska väl ha gått på Samernas, det har många i familjen gjort, säger Julia.

– Jag sökte till båda linjerna och kom in på trä och horn. Det är en unik utbildning som jag inte kunde få hemifrån, eftersom ingen håller på med hårdslöjd.

Byglarna till en vävsked tar form under hennes händer. I lurarna strömmar musik.

– Mest gillar jag att arbeta i trä och vril. Det har varit jättebra att bo här, Jokkmokk är mycket mer än bara marknaden. Fint gym, MMA, fina skidspår. Inför elevutställning har det varit jättenervöst och stressigt, men efter vernissagen blev allt bara roligt. Det var jättekul att visa vad vi gör. Det enda jag har saknat är en tjej till i klassen. Det vore bra om fler tjejer söker.

Hannes Suopanki Lakso har sågat ut ämnet till en saltflaska av björk, som han tidigare hämtat i skogen. Enligt schemat ska den var färdig inom en vecka, fast det lär nog ta två.

– Det här är himla kul, jag trivs väldigt bra. Tidigare gick jag matlinjen ett år. Mat och slöjd går inte att jämföra, men inställningen är densamma – viljan att lära sig något nytt, vilket här på Samernas är gammal kunskap. ●

Robert Gaelok har gett sig i kast med det svåraste hittills, en nåhppe.

Ronny Påve ska göra sitt livs första saltflaska.

Julia Rensfelt är klassens enda tjej. Hon önskar att fler tjejer söker utbildningen.

Läraren Jon Utsi förklarar nästa moment för Hannes Suopanki Lakso, som ska göra en saltflaska.

JON UTSI, LÄRARE

Alla som får kunskap kan föra den vidare

För den som är intresserad av samisk slöjd menar många att Samernas är rätta stället. Många söker sig hit på rekommendation från släkt och vänner.

– Här har mycket kunskap och tradition lagrats genom åren, säger slöjdläraren Jon Utsi.

– Slöjdtutbildningen på Samernas har lång tradition. Det är många skickliga slöjdare och lärare som utvecklat och fin-slipat utbildningen genom åren. Mycket kunskap och tradition har lagrats genom åren, säger Jon Utsi, en av de två ordinarie lärarna på Trä och horn.

När Jon började som lärare noterade han att alla utvecklades väldigt mycket under första läsåret, som hade en detaljerad studieplan med gradvis stegring mot alltmer avancerade tekniker och arbeten. Andra läsåret var däremot mer fritt, vilket för många inte alls blev lika effektivt.

– Jag ville prova göra en plan även för andra året för att studenterna skulle tillgodogöra sig ännu mer. Utbildningen blev bättre och andraårsstudenterna får lära sig mycket mera nu.

Jon Utsi har liksom sin kollega Jesper Eriksson valt att arbeta halvtid för att kunna kombinera arbetet med renskötsel och även hinna slöjda själv.

– För mig är det viktigt. Jag har sålt min slöjd sedan jag var liten unge och var medlem i familjefabriken. Jag är beroende av att skapa själv, både för att utvecklas och inte glömma bort kunskaper, men också för att hålla igång finmotoriken som behövs till de fina arbetena.

Årsplanering

Under höstterminens första vecka står materialinsamling på schemat, fram-

Materialinsamling är höstterminens första handfasta lektion.

Trä- och hornbearbetning kräver en mix av maskin- och handkraft. Tidsmässigt överväger handens arbete med råge.

förallt av virke och trä, som masur och björkvrilar, samt horn.

– Allt börjar i skogen, att lära sig se vad som är ett bra ämne, transportera hem det och ta till vara och bereda det på bästa sätt. Det är en lång process. En del ämnen ska användas först andra året.

För Jon är förhållningssättet till skogen viktig, att varken slösa på resurserna eller förstöra förutsättningen där de växer.

– Ju längre jag själv hållit på desto mer har det blivit en ritual att få hämta ur naturen. Man förstår värdet med åren och det är någon jag försöker belysa.

Tålamodskrävande gravyr

Det är mycket som ska hinnas med första året: ett par knivar med egna blad som smidits i skolans smedja och knivslidor av läder som man själv garvat, kosa, nålhus, skedar, saltflaskor, skålar och näverarbeten. Det är många tekniker att öva på för att hantverksvanan ska infinna sig, från formgivning till ytbehandling. Gravyr är ett återkommande tema, en svår teknik som det ofta tar flera år att bli riktigt bra på.

– Det krävs många timmar och mycket tålamod för att bli skicklig. Vissa har det i sig, i blicken och händerna, men alla kan lära sig, konstaterar Jon.

Olika traditioner

Alla föremål som görs under andra årskursen har moment av svåra tekniker. Helhornskniv, storkniv, hornsvepask och giisa (kista) nahppi, vävsked och en del mindre slöjdalster. För att studera gamla föremål besöker gruppen ofta Åjtte museum.

En viktig princip för utbildningen är att studenterna slöjdar inom sin egen orts- och familjetradition. Jon själv kommer från nordsamiskt område och han kan oftast härröra slöjd han ser inte bara till olika områden, utan även till släkt och person. Däremot aktar han sig för att generalisera vad som skiljer nord-, lule- och sydsamisk hårdslöjd. Former och mönster är oftast både individrelaterade och orsundsundna.

– När vi studerar tradition tycker jag det bästa är att berätta om personen som gjort föremålet, när och var, och vad föremålen användes till och hur de blivit tillverkade. Den gamla slöjdens fokus var användbarhet. Det som är funktionell blir automatiskt också vackert. Det är svårare att göra bruksföremål som är funktionella än att göra dem vackra, säger Jon.

Färre slöjdar, kunskap försvinner

Antalet som slöjdar på hel- eller deltid har minskat drastiskt. För trettio år sedan slöjdade varannan renskötare, åtminstone i Jokkmokkstrakten enligt Jon. Så är det inte längre. Därför är det också färre som får lära sig slöjda i hemmet. Traditionerna går inte längre i arv.

– De äldre som lever nu tillhör sista generationen som växte upp då föremålen fortfarande användes till vardags och

kunskapen överfördes på ett naturligt sätt i familjen. Där kommer skolan in i bilden. Alla som får kunskap kan föra den vidare i sina hem, säger Jon Utsi, lärare på Samernas Utbildningscentrums linje för Trä och horn i Jokkmokk. ●

KORTKURSER

Håll utkik efter våra kortkurser

För att öppna upp skolan och erbjuda mer till fler lägger vi nu stor vikt att erbjuda kortkurser inom olika områden

Under hösten 2019 har skolan anordnat helgkurser i duodji/samiskt hantverk, där kursdeltagarna har fått möjlighet att skapa sin egna guksi eller sliehppá.

Samiskt hantverk och kultur är skatter som är värda att bevara och främja. Sámiij áhpadusguovdásj har som ambition att fortsättningsvis erbjuda kort- och/eller helgkurser inom duodji för varierande områdestraditioner och material, eller inom annat samiskt kulturellt ämne.

Immateriell kunskap spelar en viktig roll för samisk kultur, vilket också finns genomgående i alla områden av samisk kultur, vilket vi självklart också tar i beaktande och vill lyfta fram i de kurser som erbjuds av Sámiij áhpadusguovdásj.

Sámiij áhpadusguovdásj ska även arbeta för att förvalta och sprida kunskapen kring traditionell och nyskapande matkultur och hantverk.

FÖLJ OSS PÅ VÅRA SOCIALA MEDIER PÅ FACEBOOK OCH INSTAGRAM FÖR ATT TA DEL AV AKTUELLA OCH KOMMANDE KURSER OCH HÄNDELSER VID SÁMIJ ÁHPADUSGUOVDÁSJ.

SÁMIJ ÁHPADUSGUOVDÁSJ SKA GE ALLA SAMMA MÖJLIGHET ATT VÄXA I SIN KULTUR.

DU KAN STUDERA PÅ SAMERNAS – OAVSETT OM DU ÄR 18 ELLER 70+

Slöjdlinjerna har sista ansökningsdag 15 april varje år. Övriga kurserna har antagning löpande under året. För alla kurser/utbildningar gäller att det är tillräckligt med sökande för kursstart!

Ansök via samernas.se. Glöm inte bifoga ett personligt brev. Håll dig uppdaterad om aktuella och kommande kurser på samernas.se samt Instagram och Facebook!

Studiestöd

Skolan registrerar elever under 20 år hos CSN.

Elever över 20 år (upp till 57 år) kan söka studiemedel (lån och bidrag) via CSN, dock ej för studier under 50 %.

Du som studerar samiska via Samernas Utbildningscentrum kan söka korttidsstudiebidrag samt ersättning för resor, kost och logi från Sametinget.

Ansök senast en månad före utbildningsstart.

Se info: www.sametinget.se/studiebidrag

Bo bekvämt på elevhem – mitt i Jokkmokk, nära till allt

Skolans båda elevhem har mysiga gemensamma utrymmen och fina rum, både med och utan egen dusch/wc och eget trinettkök. Elevhemmen har trådlöst nätverk.

På promenadavstånd finns allt som Jokkmokk kan erbjuda; Åjtte museum, samiskt bibliotek, butiker, restauranger, bio, skidspår, gym, simhall, vårdcentral och mycket annat. Att flitens lampa brukar lysa länge om kvällarna i slöjdhuset bidrar bara till att öka trivselen och hantverksskickligheten ytterligare. Här finns tid och plats att gå "all-in" i hantverksbubblan, tillsammans med likasinnade.

Slöjdlinjerna har sista ansökningsdag 15 april varje år.

Övriga kurserna har antagning löpande under året.

För alla kurser/utbildningar gäller att det är tillräckligt med sökande för kursstart!

Åtså! Oza! Uhttsh! Ohtsh!

Borgargatan 2 • 962 31 Jokkmokk • +46(0)971- 440 00